

Kálmán C. György: Debreceni mulatságok

Otthonos idegenség. Az Alföld Stúdió antológiája, szerk.: Fodor Péter, Lapis József, Alföld Alapítvány, 2012

2014. május 16.

Kár, hogy a hátsó borítók viszonya a könyvhöz felettébb kétes. Könyvtárakban gyakran átkötik a könyveket, a borítót eldobják; ha túl sokat forgatnak egy-egy példányt, amúgy is elszakad, leválik. Jobb ezért a rajta lévő fontos információkat beletenni a könyv belsejébe.

Elég baj ezért, hogy a fiatal irodalmárok, kultúrakutatók, médiaszakemberek tanulmányait tartalmazó kötetnek csak a hátsó borítójáról derül ki a kötet létrejöttének története. Mint az egyik szerkesztő, Lapis József ott megírja, az Alföld folyóirathoz kötődő csoportról van szó, olyan ifjú tudósokról, akik nagyjából havonta összegyűlnek és megvitatják írásaikat. Kezdetben főként művészek és irodalomtudósok, újabban azonban a kultúra sokféle társterületéről érkező pályakezdő szakemberek ülnek össze, vitatkoznak, s végül teszik közzé műveiket — az Alföld Stúdió antológiáiban.

Persze valami ilyesmire azért rájöhet az is, aki a hátsó borítót nem olvassa: a szerzők rövid életrajzaiból kitűnik, hogy valamennyien harminc alattiak, és vagy Debrecenben végeztek, vagy most is ott tanulnak. És aki még egy kicsit tájékozottabb, annak eszébe juthat, hogy a kötet másik szerkesztője, Fodor Péter az Alföldnek is szerkesztője; vagy rémlenek a korábbi kötetek (eddig nyolc jelent meg, kettő éppen az Alföld Könyvek sorozatban).

Nekem olyan emlékeim voltak erről a sorozatról, hogy nagyon vegyes stílusú, és többnyire nehézkes, fáradságosan olvasható, gyakran túlméretezett tanulmányok voltak a kötetekben, legtöbbször igen magas színvonalúak, de aligha olvasóbarátak. Mintha azt a célt szolgálták volna,

hogy bemutassák mindazt a lenyűgöző fegyverzetet, amellyel nekiindul az irodalomtudósok új nemzedéke, mintha fontosabb lett volna ez a seregszemle, mint a haditett maga. Lehet, hogy igazságtalan vagyok, az emlékeim talán megcsalnak — mindenesetre aggodalommal fogtam neki az új antológia olvasásának.

És rendkívül kellemesen csalódtam.

Nem kizárt, hogy az én érzékelésem változott, de valószínűbb, hogy a szerzők és a szerkesztők járnak most sokkal inkább az olvasók kedvében. Mindegyik szöveg ésszerű terjedelmű, áttekinthető szerkezetű, és az érdeklődő laikus számára is olvasható; valamennyinek helye volna egy-egy Alföld-számban (vagy bármelyik jobb irodalmi folyóiratban). Nem mondom, kell hozzájuk némi erőfeszítés — a terminológiát nem mindig és főleg nem azonnal érti a beavatatlan olvasó, nem minden utalás lesz világos, és a tömörség odafigyelést igényel; de végeredményben meglepően élvezetes és elmemozgató szövegek gyűjteményét kapjuk.

Noha tartózkodnék az irodalomtudományos értekezésekre vonatkozó általános megállapításoktól, annyit azért hadd kockáztassak meg: ilyenek olvastán a *továbbgondolhatóság* jelenti az igazi izgalmat. Azt a *rést* keressük, ahol (amikor) valami nincs teljesen megoldva, befejezve, lezárva. Vonatkozzon ez akár a tárgyra, akár a módszerre.

Megmagyarázom: Akkor igazán érdekes az írás, ha az olvasónak kedve támad kiegészíteni (s ennél fogva: hiányokat talál benne); akár mert a tárgyról magáról jut eszébe valami más (egy másik szöveg, a szövegnek egy másik részlete, a szöveg egy nem tárgyalt része, és így tovább), akár mert a megközelítést próbálja meg másra alkalmazni, kiterjeszti az elemzést valami egészen másra. Nos, ebben a tekintetben a kötet írásai példamutatóak: sokszor és sok minden juthat az olvasó eszébe, amit, ha értene hozzá, akár meg is írhatna; és ez nemcsak a szakmabeliekre vonatkozik: a kevésbé hozzáértő olvasóban is gondolatok sora indul meg, ami ezek nélkül az írások nélkül minden bizonnyal nem következne be.

Mondok két (véletlenszerű) példát. Urecky Eszter elemzésének tárgya egy angol regény, amelyben újra meg újra felbukkan London csatornarendszere, s az egész mű motívumrendszerének középpontjában a szenny, a fölöslegtől való megszabadulás, a tisztaság és fertő, az erkölcsi és a materiális tisztátalanság áll. A remek tanulmány olvastakor óhatatlanul elkezd járni az agyunk: hol vannak még ilyen motívumok? Milyen szövegeket volna még érdemes ebből a szempontból vizsgálat alá vonni? Vajon — például — Zola regénye, a *Párizs gyomra*, vagy a szeméttelenen játszódó Kuroszava-film, a *Dodeskaden* mutat-e bármi hasonlóságot Kneale regényével (vagy egymással)? És — kinek milyen az olvasottsága meg a memóriája — sorra juthatnak eszünkbe azok a szövegek, amelyekkel esetleg lehetne valamit kezdeni Urecky elemzése nyomán. Vagy ott van Barna Péter írása Kosztolányi útirajzairól — itt nem a megközelítés, hanem inkább a tárgy indíthatja be a fantáziánkat. Az említett kortársak (Márai, Illyés, Németh László, Szabó Lőrinc) mellett kik vannak még? Cs. Szabó, persze — és még? És mihez kezdünk a régebbiekkal meg az újabbakkal? Van-e vajon különbség? És mit találhatunk még, ha másképp, máshonnan nézzük meg Kosztolányi szövegeit, vagy éppen mást nézünk meg bennük? Mert nyilván volna még mit keresni bennük — maradtak izgalmas kihagyott részek.

Valahogyan így — ez a gondolkodásra ingerlő nyitottság az, ami a legélvezetesebb valamennyi tanulmányban. Noha természetesen nem mindegyik fog mindegyikünknek tetszeni. És ha már az útirajzoknál tartunk: az írásokat úgy is tekinthetjük, mint amelyek egy-egy útra kalauzolnak el bennünket. Van, amelyik jól ismert tájra visz el, csak éppen más úton, vagy más szépségeit mutatja meg a helynek; van, amelyik eddig sosem látott érdekességekkel ismertet meg; és van, amelyiknek élvezettel hallgatjuk meg a beszámolóját, de eszünk ágában sincs valaha is vele tartani. Ez utóbbi csoportba tartozik Bujdosó Ágnes remek írása a Vágási Feri-jelenségről — magam például csaknem semmit nem tudok a *Szomszédokról*, és nem bánom, ha ez így is marad.

Az ismerős helyekre például olyan írások vezetnek el, mint (a már említett Kosztolányi-tanulmányon kívül) Papp Sándor tanulmánya Csáthról és a dekadenciáról, Korpa Tamás Szilágyi Domokos verséről, Jován Katalin

Orbán Ottóról, Balajthy Ágnes Térey *Protokolljáról*, Lovas Anett Csilla Takács Zsuzsáról, Borbély Sziládról és Mestyán Ádámról. Ez volna a kötet első fele — a szerkesztők ügyesen becsalogatják az olvasót a legismertebbektől a különösebbek felé. A második rész ugyanis részint külföldi (és részben régebbi) irodalmi szövegek köré épül, részint pedig nem is (hagyományos vagy szoros értelemben vett) irodalommal foglalkozik. Ureczky Eszter tanulmányán kívül itt van a 16. századi Alexander Hardy tragédiájának elemzése (Liktör Eszter), *A velencei kalmár* 2004-es filmadaptációjának analízise (Őry Katinka); ez után jön a Vágási Feri-írás, majd Réti Zsófia esszéje a posztoszocialista emlékmű- és traumafeldolgozás-kultúráról. Az utolsó három írás a média világába vezet: Máté Éva Gyöngy videoklipeket tárgyal (Justin Timberlake és 50 Cent), Szabó Orsolya Charlie Sheen botrányát, Áfra János pedig a számítógép közvetítette kép (és szöveg) sajátosságait.

Túl a seregszemlén és a méltatáson, érdemel ez a kiváló kötet annyit, hogy kritikai megjegyzéseket is kapjon — éppen mert színvonalat és nagy ígéretet jelent. Először is néhány írás stílusa megért volna egy kis szerkesztői beavatkozást — vannak szerzők, akik még gyakorlatlanul, kevésbé gondozottan írnak. Vannak azután szerkezeti (gondolatmenetbeli) hiányosságok: a Csáth-tanulmány esetében hiányoltam például valami összegzést, tanulságot; a Kosztolányi-írásban fölöslegesnek tartom a más médiumokra (fotó, film) történő hivatkozást, de felvethette volna a szerző, hogy akár a történetmondás, akár az utazó alakjának megképzése (aki azután kész verbális mintákat kínál) ugyancsak fontos eleme az útleírásnak. Talán túl komoly technikai nehézségeket okozott volna, de a Shakespeare-film elemzéséből hiányolom a képkompozíciók bővebb említését — e nélkül a film és a színház különbsége sem elég pregnáns. Takács Zsuzsa, Borbély Szilárd és Mestyán Ádám költészete túl soknak tetszik ahhoz, hogy beleférjen egy rövid tanulmányba — másfelől meg a névsor alaposan bővíthető volna, a kortárs lírában egyre fontosabb — így vagy úgy — a test és a róla szóló diskurzus. Szívesen vettem volna a Sheenről szóló írásban valamiféle (akár történeti) kitekintést a botránkoztatás (más) formáira (ha már a cím Guevarát említi).

De könnyen lehet, hogy mindezek a morgolódások csak a korábban emlegetett jótevény *rések* észleléséből fakadnak — vagyis hogy az olykori elégedetlenség a továbbgondolásra ösztönöz. Nem tudom. Mindezzel együtt vagy éppen ezért: érdemes belevetnünk magunkat, tanulságos és remek időtöltés.

Megjelent a Műút 2014044-es számában